

STRIHÓ KRISZTINA

A munkajog a digitalizáció világában

Labour Law in the World of Digitalization

Abstract: The study focuses on digitization and home office. The author indicates the circumstances that mean serious challenges to both the legislator and the law enforcer. Owing to the digital revolution, the emergence and spread of the electronic means of communication, we are witnessing significant economic and social changes. New types of legal relationships are emerging, trade is being restructured, and we can perceive a clear shift in the centre of gravity towards the virtual space.

The question is how these processes affect the world of work.

Keywords: challenge, information society, digitization, teleworking, home office

Összefoglaló: Jelen tanulmány fókuszában a digitalizáció és az otthoni munkavégzés áll. A szerző felvillantja azon körülményeket, amelyek komoly kihívást jelentenek mind a jogalkotó, mind a jogalkalmazó számára. A digitális forradalomnak, az elektronikus kommunikációs eszközök megjelenésének és elterjedésének köszönhetően jelentős gazdasági és társadalmi változások szenttanúi lehetünk. Új típusú jogviszonyok jelennek meg, a kereskedelem átstrukturálódik, és egyértelmű súlyponteltolódás figyelhető meg a virtuális tér irányába.

A kérdés, hogy ezen folyamatok mennyiben hatnak a munkajog világára.

Kulcsszavak: kihívás, információs társadalom, digitalizáció, távmunka, home office

1. Bevezetés

Az utóbbi évtizedekben megfigyelhető, hogy a dinamikus technológiai-technikai fejlődés hatására a társadalmi viszonyok keretei is jelentősen megváltoznak, folyamatosan alakulnak, új típusú jognyilatkozat-tételi módok és jogviszonyok jelennek meg. Az új körülmények hatással vannak a mindennapjainkra, valamennyi jogterületet érintve, ezen belül a munkajog szegmensét is. A változó környezet újabb és újabb kihívást jelent a hétköznapiak során és a jogalkotó számára egyaránt.

Jelen tanulmányban megvizsgáljuk, hogy a műszaki háttér robbanásszerű fejlődésén kívül milyen körülmények merülnek fel, amelyek befolyásolják avagy befolyásolhatják a munkajogi rendelkezéseket, a munkajogi jogviszonyokat is. Még a XX. század második felében jelent meg az információs társadalom és az információs társadalommal összefüggő

szolgáltatás. A technika adta lehetőségek fizikailag, földrajzilag is új utakat nyitottak meg, a határok megnyíltak, ezáltal határon átnyúló jogviszonyok jelentek meg és terjedtek el napjainkra. Releváns körülmény a globális felmelegedés jelensége, az adatvédelem és a kiberbiztonság kérdése, a mesterséges intelligencia, valamint a robotizáció, továbbá a felhőalapú szolgáltatás megjelenése.¹ A globális felmelegedés és a klímaváltozás jogi szempontból is számtalan kérdést és feladatot vet fel elsődlegesen a környezetjog területén. Megjegyezzük azonban, hogy nevezett problémakör kezelésére szolgáló intézkedések közvetve a munkajogra is hatással vannak, hiszen az energiapolitikai döntések következtében módosulhat a munkaerőpiac is. Példának okáért az Európai Unió 2020-ban adta ki a téli csomagját a versenyképes fenntarthatóság jegyében, amelynek 4 fő pillére közül az egyik az energiatermeléshez kötődik. A célkitűzés lényege az energiatermelésben a szén részarányának csökkentése, minél több megújuló energia integrálása a hálózatba oly módon, hogy a hálózat stabilitását is megőrizze, mindezt úgy, hogy az Európai Unió gazdaságilag is megerősödjön. A kiemelt energiapolitikai prioritás érvényesüléséhez nagyban hozzájárul a tényleges üzemhelyiségek számának csökkentése, az elektronikus kereskedelmi szolgáltatás és azon belül az elektronikus kereskedelmi szolgáltatással összefüggő szerződéskötés széles körű alkalmazásának a támogatása.

A felsorolt kihívások közül részletesen a digitalizáció és a munkajogra gyakorolt hatásával foglalkozunk, különösen a távmunkára vonatkozó szabályokkal, gyakorlati alkalmazásával.

Az adatvédelem már az elektronikus kommunikációs eszközök megjelenését és széles körű elterjedését megelőzően is kiemelt kérdés volt azzal azonban, hogy a digitális forradalom hatására preferált területté lépett elő. Az elektronikus kapcsolattartással, nyilatkozattételi és szerződéskötési lehetőséggel szemben érdemi ellenérv a személyes adatok védelme, hiszen a viszonylag új típusú eszközök, adatbázisok és technológiák alkalmazása során releváns kockázati tényezőként merül fel az adatok védelme. Nagy mennyiségű adat és információ osztható meg egyidejűleg akár világszerte korlátlan számú felhasználóval, kiadva ezáltal, akár csak véletlenül is, bizalmas adatokat. Az Európai Parlament és a Tanács – a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK-rendelet hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet (GDPR) – 2016/679. számú rendelete meglehetősen szigorú rendelkezéseket vezetett be az adatvédelem területén² a bizalom fokozása érdekében.

Az esetleges kibertámadások megelőzésében hatékony segítséget nyújthat a mesterséges intelligencia,³ köszönhetően a folyamatos adatfeldolgozásnak, a minták felismerésének. A mesterséges intelligencia hatással van életünk minden területére,

¹ A XXI. század kihívásaival kapcsolatban lásd: STRIHÓ Krisztina: *Elektronikus kereskedelem*, Wolters Kluwer, Budapest, 2020. (megjelenés alatt)

² A témával kapcsolatban lásd VÁRADI Szilvia: *Az információs társadalom iránti bizalom erősítését célzó szabályozási módszerek az uniós adatvédelem területén = Európai szabályozáspolitikai kihívások*, szerk. STRIHÓ Krisztina, SZEGEDI László, Ludovika Kiadó, Budapest, 2020. (megjelenés alatt)

³ A mesterséges intelligencia alapjogi aspektusát lásd GOMBOS Katalin, GYURANECZ Franciska Zsófia, KRAUSZ Bernadett, PAPP Dorottya: *A mesterséges intelligencia jogalkalmazási területen való hasznosíthatóságának alapjogi kérdései*, Ludovika Kiadó, Budapest, 2020. (megjelenés alatt)

A mesterséges intelligencia és a szellemi tulajdon kapcsolódási pontjairól lásd SIMON Eme-se Réka: *A mesterséges intelligencia kihívásai a szellemi tulajdon védelmének területén = Európai*

hiszen a gépek emberhez hasonló képességekkel történő felruházása gyakorlatilag bármely szektorban alkalmazható, így a munkajogban is. A mesterséges intelligencia két fő típusra⁴ tagolható, így megkülönböztethető a szoftveralapú és a fizikai változata. Az előbbi csoportba tartoznak például a virtuális asszisztensek, a képelemző szoftverek, a keresők, továbbá a beszéd- és hangfelismerő rendszerek. Az utóbbi kategóriába sorolhatók a robotok,⁵ az önvezető autók, a drónok és a dolgok internete.

Végezetül meg kell említenünk a Brexitet, amely jelentős hatással van az Európai Unió egészére, hiszen egy demokratikusan hozott döntés végrehajtása során számos részletkérdést kell rendezni az érintett feleknek. A döntés megszületett, az Egyesült Királyság kilépett az Unióból 2020. február 1. napján, 2020. december 31. napjáig arra van lehetősége, hogy az Európai Unióhoz fűződő kapcsolatairól megállapodást kössön. A hivatkozott döntés egyrészt komoly jelzés és presztízsveszteség a tagállamok, az Európai Unió számára, másrészt viszont egyértelműen látszik, hogy a kilépés mellett döntő állam sem szeretne a pozíciójából veszíteni. A Brexit hatásait komplexen fejti ki, így érinti a munkajog világát, a gazdasági életet és a pénzügyi szektort is.

Megjegyezzük, hogy a befolyásoló körülményeket nem teljes körűen nevesítettük, tekintettel arra, hogy a munkajog kereskedelem szempontjából releváns jelenségeit emeltük ki. A megjelölt kihívásokat együttesen kell szemlélünk és kezelünk, hiszen befolyásolják egymást és a környezetet. A körülmények többsége globális, nemzetközi fellépést és normatív szabályozást igényel, nem rendezhetők elszigetelten. Az ismeretlen technológiák a jogalkotóval szemben a következő elvárásokat támasztják:

- egyrészt biztosítani kell, hogy a technológiai fejlődés mellett az alapvető emberi szabadságjogok is érvényesülhessenek,
- másrészt garantálni kell, hogy a normatív szabályozás ne eredményezze a fejlődés akadályát.⁶

A következő pontban ismertetjük a digitális környezet általános szabályaiból kiindulva annak munkajogi vetületeit.

2. Digitalizáció – digitális környezet

Az egyik kiemelkedő kihívást a digitális forradalom, a digitalizáció jelenti, hiszen átszövi életünk valamennyi szegmensét, jelentős hatást gyakorol a privátszférában, az oktatásban, a közigazgatásban, a munkajogban vagy a polgári-kereskedelmi jog területén.

szabályozáspolitikai kihívások, szerk. STRIHÓ Krisztina, SZEGEDI László, Ludovika Kiadó, Budapest, 2020. (megjelenés alatt);

A mesterséges intelligencia szabályozásáról lásd még KLENANC Miklós: *A mesterséges intelligencia szabályozása az Európai Unióban = Európai szabályozáspolitikai kihívások*, szerk. STRIHÓ Krisztina, SZEGEDI László, Ludovika Kiadó, Budapest, 2020. (megjelenés alatt)

⁴ europa.eu/news/hu/headlines/society/20200827STO85804/mi-az-a-mesterseges-intelligencia-es-mire-hasznaljak (letöltés ideje: 2020. 10. 24.)

⁵ A robotjoggal kapcsolatban lásd: KLEIN Tamás, TÓTH András: *Technológia jog – Robotjog – Cyberjog*, Wolters Kluwer Jogtár, 2020.

⁶ *Uo.*

A következőkben áttekintjük a digitalizációra vonatkozó általános jellemzőket, majd görcső alá vesszük annak munkajogi relevanciáját.

A digitális környezet alapja az elektronikus kommunikációs eszközök megjelenése és dinamikus fejlődése. Gondoljunk például csak a számítástechnika, az informatika területén végbemenő folyamatra vagy a telefonok világára. A robbanásszerű technológiai-technikai fejlődésnek köszönhetően előtérbe került az információ, hiszen a kiemelt eszközök segítségével határtalan mennyiségű adat, információ osztható meg egyidejűleg számtalan címzett személlyel. Megjelent az információs társadalom és az információs társadalommal összefüggő szolgáltatás. Az információ és a társadalom kifejezések kapcsolatából álló információs társadalom egy meglehetősen divatos szó, amelynek jelentésével már több szerző is foglalkozott, így számtalan megközelítés létezik. Az információs társadalom kialakulásának hátterében áll a globalizáció, a határon átnyúló jogviszonyok megjelenése és rohamos elterjedése, a digitalizáció és a technikai-technológiai forradalom, a határon átnyúló élethelyzetek, a kereskedelmi folyamatok nemzetköziesedése. A megjelölt körülményeken túl prioritást élvez az információ jelentős felértékelődése és az online nyilatkozattételre alkalmas kommunikációs eszközök, módszerek térnyerése. Az információ alatt általánosságban mindazon adatokat értjük, amelyek informatív jellegűek, tehát az adott élethelyzet, jogviszony szempontjából releváns tényeket tartalmaznak.

Az információs társadalom meghatározására négy fő elmélet alakult ki, amelyek alapvetően a követői által kiemelt domináns elem(ek) köré szerveződtek, nevezetesen a robbanásszerű műszaki háttér fejlődésére épülve a társadalmi, a gazdasági szükségletek és igények, az információáradat és végül ezek együttes jelenléte.

Az információ-központúságot képviselők szerint a rohamos és látványos, sok esetben követhetetlen ütemű fejlődésnek köszönhetően rövid idő alatt óriási mennyiségű információ osztható meg széles körben. Az informatív adattartalom felértékelődött napjainkra, az egyes élethelyzetekben, jogviszonyokban, jogviták rendezése során elengedhetetlen a szükséges információ beszerzése, kiszűrése. Ezen elmélet szerint prioritást élvez az információ.

A társadalomelméleti megközelítést vallók szerint az említett folyamat a társadalommal szemben is komoly elvárást támaszt, hiszen mind a jogalkalmazónak,⁷ mind a jogalkotónak felkészülten kell fogadnia ezen változásokat. Az említett változások komoly kihívás elé állítják a jogalkotót is, hazai és nemzetközi szinten egyaránt.

A gazdaságelméleti nézet szerint a hangsúly a gazdasági folyamatokra tevődik át, hiszen a gazdasági és egyben a kereskedelmi folyamatok jelentős átstrukturálódása figyelhető meg, mindez megjelenik a marketing, különösen a reklámozás területén is. A kommunikáció, a jogügyletek színtere egyre inkább az online térbe tolódik el, tevődik át.

A komplex megközelítés alapján helytelen az egyes tényezőket külön-külön, egymástól függetlenül kezelni, hiszen azok egymást befolyásolva fejtik ki a hatásukat. Álláspontunk szerint az utolsóként ismertetett, komplex szemlélet a leginkább elfogadható és helytálló megközelítés, tekintettel arra, hogy a digitalizáció begyűrűzött az élet minden területére, hatással van a közjogi és a magánjogi jogviszonyokra, valamint a vegyes jogági

⁷ A szöveggörnyezetben tágan értelmezzük a jogalkalmazót, így az egyes emberek hétköznapijain során történő jogalkalmazástól kezdve a hatósági és a bírósági jogalkalmazást is ideértjük.

sajátosságokat mutató jogviszonyokra is. Sajátos jelenség, hogy a magánszférában és a civilisztika területén nagy általánosságban elfogadott az elektronikus kommunikációs eszközök jelenléte és alkalmazása, szemben a közigazgatással.⁸ A bizalmatlanság csökkentésében jelentős szerepe lehet a jogalkotónak, a folyamatos és közérthető tájékoztató anyagoknak, valamint a felkészítő képzéseknek.

A digitális környezet szempontjából hangsúlyos fogalom a digitális egységes piac (Digital Single Market), amely az Európai Unió egységes belső piacának egy markáns részét képezi. Tág értelemben a digitális egységes piac az Európai Unió belső piacának mindazon szegmensét felöleli, amely a digitalizáció által érintett, ezáltal de facto szinte minden területre kiterjed a hatása. Az Európai Unió gazdaságának és társadalmának a digitalizálódásának mértékét valamennyi tagállamra kiterjedően a DESI-index (Digital Economy and Society Index) határozza meg. A mérőszám a következő öt dimenzió alapján sorolja be az Európai Unió tagállamait, azok digitális fejlettségi szintje alapján:

- hálózati összekapcsoltság (connectivity);
- humán tőke (human capital);
- internetes szolgáltatások használata (use of internet services);
- a digitális technológiák integráltsága (integration of digital technology);
- digitális közszolgáltatások (digital public services).⁹

A digitális egységes piac szűk megközelítése leszűkíti a fogalmat tartalmilag, és kizárólag az elektronikus kereskedelemre vonatkozó rendelkezésekkel, törekvésekkel és jogintézményekkel azonosítja. A munkajogi vizsgálat okán a digitális egységes piac tág meghatározása alkalmazható jelen esetben.

A digitális egységes piaci stratégia megvalósításával összefüggésben kiemeljük az Új kezdet Európa számára a munkahelyteremtés, a növekedés, a méltányosság és a demokratikus változás programja című¹⁰ dokumentumot, amelyben deklarálásra kerültek a kiemelt feladatok, feladatcsoportok az alábbiak szerint:

- új lendület a foglalkoztatásnak, a növekedésnek és a beruházásoknak;
- az összekapcsolt digitalizált egységes piac;
- egy ellenállóképes energiaunió és egy jövőbe mutató éghajlat-politika;
- megerősített iparon alapuló, mélyebb és méltányosabb belső piac;
- mélyebb és méltányosabb gazdasági és monetáris unió;
- észszerű és kiegyensúlyozott szabadkereskedelmi megállapodás az Egyesült Államokkal;
- a jogérvényesülés és az alapvető jogok kölcsönös bizalmon alapuló térsége;
- elmozdulás egy új migrációs politika felé;
- erősebb globális szereplő;
- a demokratikus változás Uniója.

⁸ A digitalizáció közigazgatási megjelenéséről lásd STRIHÓ Krisztina: *Az információs társadalom és az e-közigazgatás = A jó állam aspektusai, perspektívái*, szerk. BALOGH Elemér, Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2012, 85–93.

⁹ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/digital-economy-and-society-index-desi> (letöltés ideje: 2020. 11. 02.)

¹⁰ Jean-Claude JUNCKER nyitóbeszéde, Strasbourg, 2014. július 15., https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/juncker-political-guidelines-speech_hu.pdf (letöltés ideje: 2020. 10. 24.)

A kinyilatkoztatott prioritások közül az első egyértelműen a munkajog területét jelenti, hiszen a foglalkoztatás, a növekedés és a beruházás nyer megfogalmazást. Jelen-tős lépés várható a Digitális Európa elnevezésű programtól. Az irányadó javaslat szerint 2021. január 1. napjával lép hatályba a Digitális Európa programnak a 2021–2027 közötti időszakra történő létrehozásáról szóló rendelet. A program az alábbi fő célkitűzéseket tartalmazza:

„Az Unió nagy teljesítményű számítógépes (HPC) és adatfeldolgozási kapacitásainak kiépítése és megerősítése és széles körű elterjedésük biztosítása az olyan közérdekű területeken, mint az egészségügy, környezetvédelem és biztonság, valamint a vállalkozások, így a KKV-k körében.

Alapvető mesterséges intelligenciához kötődő kapacitások, például adatforrások és algoritmuskönyvtárak létrehozása és megerősítése, ezek elérhetővé tétele minden vállalkozás, illetve közigazgatási szerv számára, valamint a tagállamokban meglévő mesterségesintelligencia-tesztelési és kísérleti létesítmények megerősítése és összekapcsolásuk szorgalmazása.

Annak biztosítása, hogy az Unió digitális gazdaságához, társadalmához és demokráciájához szükséges alapvető kapacitások létrejőjenek és elérhetők legyenek az Unió közférája és üzleti vállalkozásai számára, valamint az Unió kiberbiztonsági ágazata versenyképességének növelése.

Annak biztosítása, hogy a jelenlegi és jövőbeli munkaerő könnyen el tudja sajátítani a korszerű digitális készségeket, nevezetesen a nagy teljesítményű számítástechnika, a mesterséges intelligencia és a kiberbiztonság területén, azáltal, hogy bárhol legyenek is, a diákok, friss diplomások és jelenlegi munkavállalók meg tudják szerezni és tovább tudják fejleszteni ezeket a készségeket.

A digitális kapacitások, nevezetesen a nagy teljesítményű számítástechnika, mesterséges intelligencia és kiberbiztonság legjobb felhasználásának elterjesztése az egész gazdaságban, a közérdekű területeken és a társadalomban, ideértve az interoperábilis megoldások bevezetését a közérdekű területeken és a technológiához és know-how-hoz való hozzáférés biztosítását minden vállalkozás, különösen a KKV-k számára.”¹¹

A program alapvetően öt terület kiemelésével támogat, finanszíroz kapcsolódó programokat, így a szuper-számítástechnika, a mesterséges intelligencia, a kiberbiztonság, korszerű digitális készségek és tudás megszerzése, továbbá az elektronikus lehetőségek széles körben történő használata. A Digitális Európa program keretében külön nevesítésre kerül a munkaerő felkészítése a korszerű digitális készségek elsajátítására, különösen a számítástechnika, a mesterséges intelligencia és a kiberbiztonság terén.

Az állandó képviselők 2019. március 13. napján jóváhagyták a Digitális Európa programról szóló megállapodást, amellyel egy európai uniós szintű új finanszírozási program támogatásáról döntöttek. A program végrehajtásával az Európai Unió gazdasági és társadalmi viszonyainak a digitalizációját segítik elő.

A munkajogi élethelyzetek, jogviszonyok keretében lehetővé válik az ismertetett folyamatnak köszönhetően az elektronikus úton történő nyilatkozattétel, valamint a munkáltató által biztosított munkavégzési helytől eltérő helyen történő munkavégzés.

¹¹ Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a Digitális Európa Programnak a 2021–2027 közötti időszakra történő létrehozásáról, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A52018PC0434> (letöltés ideje: 2020. 11. 04.)

Érdekes kérdéseket vet fel akár a munkáltatói intézkedés, akár a munkavállaló munkaviszonyával összefüggő nyilatkozatának elektronikus úton történő elküldése, az adott nyilatkozat érvényességi kritériumai.

További sajátos témaként vizsgálható például a technológiai-technikai fejlődés vívmányainak, a digitalizációnak köszönhetően a munkavállaló munkahelyen, kamerával történő megfigyelése is.

Jelen tanulmányban a távmunka jelenségével, fogalmával és főbb sajátosságaival kívánunk részletesen foglalkozni.

3. Távmunka – atipikus?

„A távmunka a munka szervezésének és/vagy végrehajtásának olyan formája, ahol az információ-technológia használatával a munkát – melyet a munkaadó helyiségeiben is el lehet végezni – rendszeresen ezen helyiségeken kívül végzik”,¹² jellemzően a munkavállaló otthonában, tartózkodási helyén. A távmunka atipikus foglalkoztatási formának minősül, tekintettel arra, hogy a hagyományos munkajogi jogviszonyhoz képest sajátos a munkavégzés helye.¹³

Az európai uniós jogban (korábban közösségi jog) 1993-ban foglalkoztak először a távmunka kérdésével a *Fehér Könyv: Növekedés, versenyképesség, foglalkoztatás* című dokumentumban, amely a foglalkoztatáspolitikai gazdasági és szociális vetületeit együtt tárgyalja. Egy évvel később került publikálásra a Bangemann-jelentés, az *Európa és a globális társadalom* című szakmai anyag. A Bengemann-jelentésben a következő ajánlások kerülnek megfogalmazásra:

„A kommunikációs hálózatok kölcsönös csatlakoztathatósága, a szolgáltatások és alkalmazások kölcsönös üzemeltethetősége, azaz az informatikai eszközök szabványosítása.

Egy közös és egyeztetett szabályozási keret kialakítása Európában és mindenütt, ahol nemzetközileg elfogadható

- a szellemi alkotások védelmére;
- a titoktartásra, és az információ biztonságára;
- a magánszféra védelmére.

A távközlési ágazat liberalizálása, monopolhelyzetek megszüntetése.

Hálózati díjszabások csökkentése.

Szélessávú (gyors) hálózatok kiépítése.”¹⁴

¹² A távmunkáról szóló európai keretmegállapodás végrehajtása, 2006, <http://erc-online.eu/wp-content/uploads/2014/04/2011-01194-E.pdf> (letöltés ideje: 2020. 11. 22.)

¹³ Az atipikus foglalkoztatási formákról lásd még STRIHÓ Krisztina: *Munkajog = Jogi alapismeretek*, szerk. SIMON László Károly, Dialóg Campus, Budapest, 2018, 131–132.

¹⁴ KOVÁCS M. Péter, SZONDI Ildikó: Úton az információs társadalom felé, Acta Juridica et Politica. Tomus LXIII. Fasc. 13. Szegedi Tudományegyetem, Szeged, 2003. 7.; http://acta.bibl.u-szeged.hu/37849/1/juridpol_063_fasc_013.pdf és *Európa és a globális információs társadalom*. Az Európai Unió Tanácsának készült Bangemann-jelentés. A korfui európai csúcsertekezlet határozata. A bledi közép-európai miniszteri tanácskozás dokumentumai. 1994. június–július. Akcióterv. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/muszaki/szamtech/wan/hatasok/bangemn.hun> (letöltés ideje: 2020. 11. 21.)

Megjegyezzük, hogy a Martin Bangemann biztos nevével fémjelzett jelentés kizárólag a számítástechnikára és a hírközlésre összpontosít.

A következő jelentésállomás 2002, amikor megkötésre került az Európai távmunka keretmegállapodás. A távmunka jellemzői okán megfogalmazást nyertek az irányadó egyedi alapelvek, úgy, mint az önkéntesség, a munkavégzés sajátos feltételei, ideértve a munkáltató ellenőrzési jogát, ugyanakkor a magánélet tiszteletben tartásának követelményét, a munkaeszközök forrását stb.

Az önkéntesség jegyében a felek külön kifejezetten kötelesek rögzíteni, amennyiben a foglalkoztatás távmunkára irányul.

A munkavégzés sajátos feltételeinek kérdésével összefüggésben indokolt kiemelni, hogy a munkáltató jogosult ellenőrizni a munkavégzést azzal, hogy köteles a munkavállaló privát szféráját tiszteletben tartani, tehát például nem végezhet mindenféle előzetes bejelentés nélkül ellenőrzést a munkavállaló otthonában azon a címen, hogy kizárólag a munkaviszonnyal összefüggésben vizsgálódik.

A következőkben megvizsgáljuk a magyar szabályozást mind a munkaviszony, mind a kormánytisztviselői jogviszony tekintetében.

A távmunka szabályozása munkaviszony esetén

Távmunkavégzés a munkáltató telephelyétől elkülönült helyen rendszeresen folytatott olyan tevékenység, amelyet számítástechnikai eszközzel végeznek és eredményét elektronikusan továbbítják.¹⁵ A távmunkavégzés definíciójából egyértelműen látszik, hogy a következő alapvető kritériumok teljesülése szükséges a távmunka megvalósulásához, nevezetesen:

- a tevékenységet a munkáltató telephelyétől elkülönült, attól eltérő helyen végzi a munkavállaló;
- rendszeresen végzett tevékenység;
- számítástechnikai eszközzel kifejtett tevékenység;
- a munkavégzés eredményét elektronikus úton továbbítja a munkavállaló a munkáltató felé.

A felek kötelesek a munkaszerződésben kifejezetten rögzíteni a távmunkavégzés tényét azzal, hogy önkéntességen kell hogy alapuljon.¹⁶ A távmunkavégzésben történő megállapodás nem érinti a munkavállaló jogállását.

A távmunkavégzés fő sajátosságai a munkavállaló oldalán:

- önkéntesség, mivel a munkavállaló nem utasítható távmunkavégzésre;¹⁷
- kötetlen munkarend;¹⁸
- a munkáltató korlátozott utasítási joga tekintettel arra, hogy a munkavállaló által ellátandó feladatok meghatározására terjed ki,¹⁹

¹⁵ A Munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény (Mt.) 196. § (1) bekezdés.

¹⁶ Mt. 196. § (2) bekezdés.

¹⁷ Mt. 196. § (2) bekezdés.

¹⁸ Mt. 197. § (5) bekezdés.

¹⁹ Mt. 197. § (1) bekezdés.

- a munkáltató korlátozott ellenőrzési joga, hiszen előzetes bejelentéshez kötött és nem sértheti a munkavállaló privát szféráját.²⁰

A távmunkavégzés fő jellemzői a munkáltató szemszögéből:

- korlátozott utasítási jog;
- korlátozott ellenőrzési jog;
- sajátos tájékoztatási kötelezettség, amely kiterjed a munkáltató általi ellenőrzésre, a számítástechnikai vagy elektronikus eszköz használata korlátozásának szabályaira, valamint a szervezeti egységre, amelyhez az érintett munkavállaló tartozik;²¹
- erősebb ellenőrzési jogosultságok.

A munkavédelemről szóló törvény is rendelkezik a távmunkához kapcsolódó speciális szabályokkal.²² A munkavédelmi szabályok közül kiemeljük, hogy távmunka esetén a munkavállaló jellemzően a munkáltató által biztosított eszközökön történik munkavégzés.²³

4. A távmunka szabályozása kormánytisztviselői jogviszony esetén

A távmunka a foglalkoztató kormányzati igazgatási szerv székhelyétől, illetve a munkavégzés rendes helyétől elkülönült helyen rendszeresen folytatott olyan tevékenység, amelyet információtechnológiai vagy számítástechnikai eszközzel (a továbbiakban együtt: számítástechnikai eszköz) végeznek, és eredményét elektronikusan továbbítják, ide nem értve az otthoni munkavégzést.²⁴ Külön kiemeljük, hogy a közszolgálatban dolgozók esetén nem a foglalkoztatás létesítését megalapozó nyilatkozat tartalmazza, hanem a kinevezésen kívül kötött megállapodás.²⁵

A közszolgálatban kötött távmunka megállapodás kötésének alapvető feltételei:

- a foglalkoztató szerv székhelyétől, a munkavégzés rendes helyétől elkülönült helyen;
- rendszeresen végzett tevékenység, amelyet
- számítástechnikai eszközzel végez az érintett kormányzati szolgálati jogviszonyban álló fél és
- a munkavégzés eredményét elektronikus továbbítják.

Hangsúlyozzuk, hogy a közszolgálat terén külön rendelkezik a jogalkotó az otthoni munkavégzés intézményéről. A kormánytisztviselő és a munkáltatói jogkör gyakorlójának megállapodása esetén a kormánytisztviselő a munkáját a munkavégzés rendes

²⁰ Mt. 197. § (4) bekezdés.

²¹ Mt. 196. § (3) bekezdés.

²² A munkavédelemről szóló 1993. évi XCIII. törvény VII/A. fejezet.

²³ A munkavédelemről szóló 1993. évi XCIII. törvény 86/A. § (2) bekezdés.

²⁴ A kormányzati igazgatásról szóló 2018. évi CXXV. törvény (Kit.) 125. (1) bekezdés.

²⁵ Kit. 125. § (2) bekezdés.

helyétől eltérően a lakó-, illetve tartózkodási helyén, saját eszközeivel is végezheti.²⁶ Az otthoni munkavégzés feltételeiről is külön megállapodást kell kötni.²⁷

A távmunkavégzés és az otthoni munkavégzés közötti lényegi különbség, hogy ez utóbbi esetében a munkavállaló biztosan a saját eszközein végzi az adott jogviszonyból eredő munkáját, míg a távmunka esetén jellemzően a munkáltató köteles a munkavégzési eszközöket biztosítani, de ettől eltérhetnek a felek.

A fentiekre való tekintettel véleményünk szerint nem indokolt az otthoni munkavégzés jogintézményének külön nevesített formában történő fenntartása, a két foglalkoztatási mód közötti határ igen keskeny, összemosódnak a hétköznapi életben. Sokan a „home office” kifejezést használják még abban az esetben is, ha valójában nem otthoni munkavégzésről beszélhetünk, hanem az illető az otthonában végzi a munkáját távmunka-megállapodás alapján. Megjegyezzük, hogy az Európai Unió sem tesz különbséget a két intézmény között, hanem a távmunkát alkalmazza.²⁸

A közszolgáltatásra vonatkozó szabályok közül meglehetősen érdekes a szabályozás, amikor az egyoldalú kinevezés alapján megkötött kétoldalú, kölcsönös kompromisszumon alapuló szerződés alapján jön létre az atipikus foglalkoztatás.

5. Atipikus vs. tipikus foglalkoztatás?

Érdeemes megvizsgálni a távmunka elterjedtségének mértékét, alkalmazásának a gyakoriságát. A távmunkavégzést az atipikus foglalkoztatási formák közé soroltuk, így kérdésként merül fel, hogy széles körben történő alkalmazása esetén átminősíthető-e tipikus változatnak.

A Központi Statisztikai Hivatal által közölt adatok szerint a gazdasági válság hatásainak mérséklése okán került előtérbe a távmunkavégzés.²⁹ Ehhez képest még így is viszonylag elenyésző a távmunka jelenléte, hiszen jól látszik, hogy Magyarország esetében az aktív foglalkoztatottak valamivel több mint 2%-a volt a legmagasabb érték az elmúlt két évtizedben azzal, hogy a rendszeresen ilyen formában foglalkoztatott munkavállalók száma még ezt az értéket sem érte el. (1. ábra.)

Az Európai Unióban átlagosan a foglalkoztatottak 5-5,5%-a dolgozik távmunka-megállapodás alapján,³⁰ tehát szintén elenyésző ez az érték.

Javasolt megvizsgálni, hogy a globálisan kialakult Covid-19 járványhelyzettel kapcsolatos rendelkezések mennyiben hatottak az otthoni munkavégzés mértékére. A következő diagram jól tükrözi, hogy minimális emelkedés szemtanúi lehetünk, hiszen

²⁶ Kt. 126. § (1) bekezdés.

²⁷ Kt. 126. § (3) bekezdés.

²⁸ Villányi József konferencia-előadás (*Európai szabályozáspolitikai kihívások*), NKE-ÁNTK, Budapest, 2020. szeptember 25.

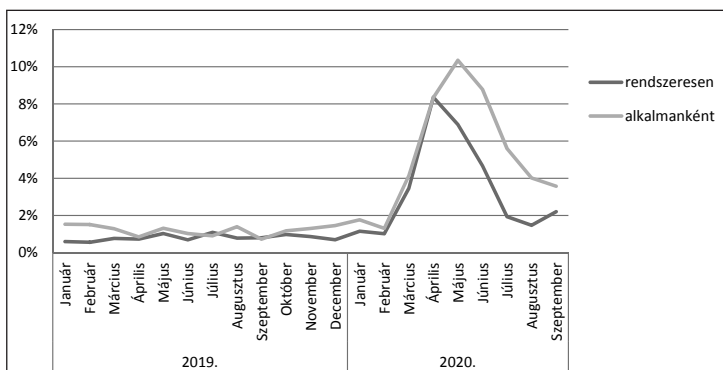
²⁹ BANKÓ Zoltán: *A távmunkával kapcsolatos jogalkotási, jogalkalmazási és foglalkoztatáspolitikai tapasztalatok Magyarországon*, Magyar Munkajog E-folyóirat, 2016/2, 50. <http://www.hllj.hu> (letöltés ideje: 2020. 11. 21.)

³⁰ https://www.parlament.hu/documents/10181/4464848/Infojegyzet_2020_7_tavmunka.pdf/80c2a726-b98d-0c81-363e-1f1023acab8e?t=1585506935186 (letöltés ideje: 2020. 11. 21.)

Saját szerkesztés a KSH adatai alapján³¹

1. ábra. A 15–74 éves foglalkoztatottak távmunkavégzésének éves alakulása az összes foglalkoztatott százalékában

Saját szerkesztés a KSH adatai alapján³²

2. ábra. A 15–74 éves foglalkoztatottak távmunkavégzésének havi alakulása az összes foglalkoztatott százalékában

2020 tavaszán ez a szám 10% fölé emelkedett ideiglenesen. A hirtelen kiugrást azonban drasztikus csökkenés követte, amely arra enged következtetni, hogy a munkáltatók egyelőre nem kívánják széles körben alkalmazni ezt a foglalkoztatási formát. (2. ábra.)

³¹ https://www.ksh.hu/stadat_evkozi_9_17 (letöltés ideje: 2020. 11. 21.)

³² https://www.ksh.hu/stadat_evkozi_9_17 (letöltés ideje: 2020. 11. 21.)

6. Összegzés

A dinamikus technológia-technikai fejlődés tényére alapozva ismertettük annak legfontosabb hatásait. Bemutatásra került a digitális környezet jelensége, valamint a Digitális Európa program. A digitális forradalomnak, az elektronikus kommunikációs eszközök megjelenésének és elterjedésének köszönhetően jelentős gazdasági és társadalmi változások szentani lehetünk. Új típusú jogviszonyok jelennek meg, a kereskedelem átstrukturálódik, és egyértelmű súlyponteltolódás figyelhető meg a virtuális tér irányába.

Számba vettük a legfontosabb XXI. századi kihívásokat, amelyek a jogalkalmazók és a jogalkotók számára egyaránt komoly feladatot jelentenek. A kérdés, hogy ezen folyamatok mennyiben hatnak a munkajog világára.

Kiemeltük a távmunkavégzés fogalmát és az otthoni munkavégzés jogintézményét. A fent leírtak alapján megállapítottuk, hogy a távmunka és az otthoni munkavégzés megkülönböztetése és elhatárolása nem indokolt. Szót ejtettünk a távmunka legfontosabb sajátosságairól. Végül megvizsgáltuk a távmunka gyakorlati alkalmazásának tendenciáját, valamint kitértünk a jogintézmény atipikus, tipikus voltára.

A jogi vonatkozások mellett hangsúlyozzuk, hogy a távmunka számos előnnyel és hátránnyal jár(hat) a szerződő felek vonatkozásában. A felek megfelelő magatartása esetén igen jótékony lehet e jogintézmény bizonyos élethelyzetekben, mindkét fél számára a pozitívumok dominanciája mellett.

Irodalomjegyzék

1. A távmunkáról szóló európai keretmegállapodás végrehajtása, 2006, <http://erc-online.eu/wp-content/uploads/2014/04/2011-01194-E.pdf>
2. BANKÓ Zoltán: *A távmunkával kapcsolatos jogalkotási, jogalkalmazási és foglalkoztatáspolitikai tapasztalatok Magyarországon*, Magyar Munkajog E-folyóirat, 2016, 2, <http://www.hllj.hu>
3. *Európa és a globális információs társadalom*. Az Európai Unió Tanácsának készült Bangemann-jelentés. A korfui európai csúcserőkezelő határozata. A bledi közép-európai miniszteri tanácskozás dokumentumai. 1994. június-július. Akcióterv. <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/muszaki/szamtech/wan/hatasok/bangemn.hun>
4. europa.eu/news/hu/headlines/society/20200827STO85804/mi-az-a-mesterseges-intelligencia-es-mire-hasznaljak
5. GOMBOS Katalin, GYURANECZ Franciska Zsófia, KRAUSZ Bernadett, PAPP Dorottya: *A mesterséges intelligencia jogalkalmazási területén való hasznosíthatóságának alapjogi kérdései*, Ludovika Kiadó, Budapest, 2020. (megjelenés alatt)
6. <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/digital-economy-and-society-index-desi>
7. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A52018PC0434>
8. https://www.ksh.hu/stadat_evkozi_9_17
9. https://www.parlament.hu/documents/10181/4464848/Infojegyzet_2020_7_tavmunka.pdf/80c2a726-b98d-0c81-363e-1f1023acab8e?t=1585506935186

10. Jean-Claude JUNCKER nyitóbeszéde, Strasbourg, 2014. július 15. https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/juncker-political-guidelines-speech_hu.pdf
11. KLEIN Tamás, TÓTH András: *Technológia jog – Robotjog – Cyberjog*, Wolters Kluwer Jogtár, 2020.
12. KLENANC Miklós: *A mesterséges intelligencia szabályozása az Európai Unióban = Európai szabályozáspolitikai kihívások*, szerk. STRIHÓ Krisztina, SZEGEDI László, Ludovika Kiadó, Budapest, 2020. (megjelenés alatt)
13. KOVÁCS M. Péter, SZONDI Ildikó: *Úton az információs társadalom felé*, Acta Juridica et Politica, Tomus LXIII. Fasc. 13. Szegedi Tudományegyetem, Szeged, 2003, 7. http://acta.bibl.u-szeged.hu/37849/1/juridpol_063_fasc_013.pdf
14. SIMON Emese Réka: *A mesterséges intelligencia kihívásai a szellemi tulajdon védelmének területén = Európai szabályozáspolitikai kihívások*, szerk. STRIHÓ Krisztina, SZEGEDI László, Ludovika Kiadó, Budapest, 2020. (megjelenés alatt)
15. STRIHÓ Krisztina: *Az információs társadalom és az e-közigazgatás = A jó állam aspektusai, perspektívái*, szerk. BALOGH Elemér, Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2012.
16. STRIHÓ Krisztina: *Elektronikus kereskedelem*, Wolters Kluwer, Budapest, 2020. (megjelenés alatt)
17. STRIHÓ Krisztina: *Munkajog = Jogi alapismeretek*, szerk. SIMON László Károly, Dialóg Campus, Budapest, 2018.
18. VÁRADI Szilvia: *Az információs társadalom iránti bizalom erősítését célzó szabályozási módszerek az uniós adatvédelem területén = Európai szabályozáspolitikai kihívások*, szerk. STRIHÓ Krisztina, SZEGEDI László, Ludovika Kiadó, Budapest, 2020. (megjelenés alatt)
19. Villányi József konferencia-előadás (Európai szabályozáspolitikai kihívások), NKE-ÁNTK, Budapest, 2020. szeptember.